

РОЗВИТОК ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОТИДІЇ РУЙНІВНИМ ВПЛИВАМ МЕДІАПРОСТОРУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Гурлева Т.С. (ORCID ID: 0000-0002-6518-5216)

В публікації наголошується на значенні формування в учнів та студентів читацької компетентності та її представленості в навчальних програмах. Зазначено, що увага працівників освіти має бути зосереджена на розвитку здатностей, певних рис і якостей особистості у протистоянні руйнівним впливам медіапростору. Підкреслюється значущість становлення свідомого читача медіатекстів, однією з важливих якостей якого є довіра до себе як читача. Представлені результати дослідження рівня довіри студентів перший курсів до себе у цілому, до себе як читача і до ЗМІ.

Ключові слова: читацька компетентність, учні та студенти, навчальна програма, довіра до себе як читача, свідомий читач медіатекстів, медіаманіпуляції, протидія руйнівним медіавпливам, ЗМІ.

The publication emphasizes the importance of the formation of reading competence in pupils and students, emphasize the relevance of its representation in educational programs. It is noted that the attention of education workers should be focused on the development of abilities, certain traits and qualities of the individual in resisting the destructive effects of the media space. The importance of becoming a conscious reader of media texts is emphasized, one of the important qualities of which is self-confidence as a reader. The results of the research on the level of trust of first-year students in themselves as a whole, in themselves as a reader and in the mass media are presented.

Keywords: reading competence, pupils and students, curriculum, self-confidence as a reader, conscious reader of media texts, media manipulation, countering destructive media influences, mass media.

Перспективним на сьогодні є підвищення медійної освіти і самоосвіти українців, формування у них критичності, рефлексії, творчого самовдосконалення рис і якостей, які сприяють розвитку власної особистості взагалі і себе як читача текстів, довіри до себе як суб'єкта інформаційного простору. Особливого значення набуває розвиток читацької компетентності особистості (О.В. Вашуленко, Р.В. Кириченко, О.Я. Савченко, В.В. Снегір'ова, Н.В. Чепелева та ін.). В науковій літературі зазначається, що читацька діяльність взагалі має такі характеристики: технічну (сформованість навички читання); когнітивну (пізнавальна діяльність учнів, сприймання та інтерпретація текстів); комунікативну (діалогічна взаємодія: автор – текст, автор – читач, читач – текст); ціннісну (оцінні судження, ставлення до прочитаного). Читацька компетентність виявляється в готовності та здатності особистості самостійно здобувати і застосовувати пов'язані з читанням знання і вміння для здійснення читацької діяльності, читацького й особистісного саморозвитку [1]. Оволодіння знаннями, уміннями, навичками свідомого, відповідального читача сприяє попередженню і протидії негативному (руйнівному, дезорієнтуючому, маніпулятивному) впливу на людину з боку сучасних медіа, особливо під час воєнної та інформаційної агресії.

Питання деструктивного впливу на особистість через масмедіа, характеристик читача, професійних якостей і особливостей фахової підтримки психолога/психотерапевта у безпосередньому і опосередкованому спілкуванні з людиною активно розробляються багатьма дослідниками (Г.О. Балл, Л.А. Найд'юнова, В.М. Папуча, С.Ю. Рудницька, М.Л. Смульсон, Н.Ф. Шевченко та ін.). Психологічна допомога громадянам у розвитку і зміцненні здатності протистояти маніпулятивному медіавпливу базується на принципі суб'єкт-суб'єктної, діалогічної взаємодії між учасниками комунікації, на основі стосунків співучасті та співробітництва

(А. Ленгле, С.Д. Максименко, В.О. Татенко, В. Франкл, Н.В. Чепелева та ін.).

Сучасному українцю, який взаємодіє з масмедіа, необхідно свідомо ставитись до особистих психологічних можливостей і здатностей, до себе як особистості. Варто бути інфограмотним, мати розуміння і мотивацію до вдумливого користування інформацією і розвивати в собі потенції задля убезпечення себе, а також тих, хто поруч, від руйнівних медіавпливів. Має бути посилений рівень психологічної готовності до спілкування через текст, з потенційним медіаманіпулятором. Завдання розвитку читацької компетентності полягає у тому, щоб: навчити учнів в студентську молодь грамотно читати медіатекст та критично мислити; допомогти інтегрувати здобуті на різних практичних заняттях знання, вміння та навички при пошуку та аналізі інформації, у життєвих ситуаціях; зараджувати особистості проявити і сформувати через читацьку активність свою соціальну та громадянську відповідальність, особистісну суб'єктність. Захищений від інфоманіпуляцій читач має:

- розуміти важливість вчитися і дотримуватися інфогігієни, певних безпекових правил в інформаційному просторі;
- знати особливості опосередкованого спілкування, зокрема через текст, маніпулятивних загроз і пасток, які можуть мати місце в медіатекстах;
- усвідомлювати важливість розвитку і саморозвитку суб'єктних якостей, таких як довіра до себе, відповідальність, автономність, діалогічність тощо у протистоянні медіаманіпуляціям;
- розвивати свою ціннісно-смыслову та емоційно-почуттєву сферу, водночас бути автономним щодо потенційного впливу медіаагресора на думки, емоції, почуття українців. Проблематика критичності особливо актуальна в «епоху постправди», яка, за Оксфордським словником, визначається як сума історичних умов, «за яких

об'єктивні факти впливають на формування суспільної думки менше, ніж звернення до емоцій та особистих переконань» [2, с.144].

Треба підкреслити значення становлення свідомого читача медіатекстів, однією з важливих якостей якого є довіра до себе як читача [3]. Довіра до себе розглядається як детермінанта особистісного та професійного зростання учня, рефлексивний феномен самосвідомості, вона забезпечує цілісність особистості, її психологічну стійкість до деструктивних впливів медіапростору (Н.Ю. Журавльова, Н.О. Єрмакова, Т.Г. Купрій, Дж. Роттер, Н.М. Савелюк та ін.).

За результатами нашого дослідження, студенти-першокурсники розрізняють довіру до себе як до особистості і довіру до себе-читача, адже я-читач є частиною цілісної особистості – це спрацьовуватиме на користь розгляду і розмежування цих понять в роботі з молоддю. Також ми дослідили, як співвідносяться між собою рівні довіри студентів до інформації зі ЗМІ, до себе взагалі і до себе як читача медіатекстів. За методом психологічного шкалювання опитуваним пропонувалось відмітити на лінійці від 0 до 10 рівень довіри до зазначених об'єктів. Порівняння розподілів оцінок довіри до них представлено нижче (рис.1). Юнаками (всього 30 осіб) було надане пояснення власної думки.

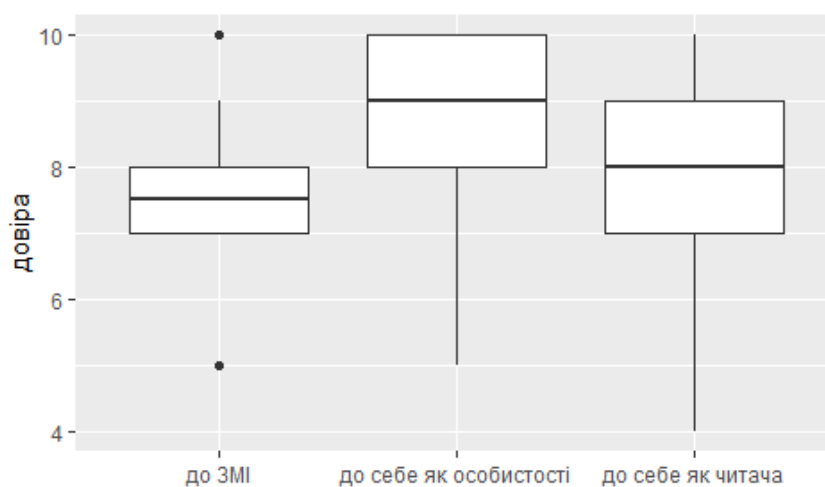

Рис. 1. Коробковий графік розподілу значень оцінок довіри (студенти n=30)

Показники самооцінювання опитаних студентів довіри до себе як особистості досить високі (що становить в основному 8-10 балів). Причиною не стовідсоткової довіри до себе юнаки відзначали власну особистісну незрілість, загальну розгубленість, нестаток досвіду тощо. Довіра до себе як читача відрізняється від рівня довіри до себе взагалі і є дещо нижчою, що пояснюється юнаками браком правдивої інформації в цілому, вмінь і навичок розбиратися у достовірності медіапродукту, схильністю піддаватися маніпуляціям, невмінням їм протистояти. Показники рівня довіри до медіаінформації є нижчою від показників довіри до себе як читача, бо опитані усвідомлюють ймовірність маніпуляцій у текстах та їх деструктивний вплив на особистість читача, а невисокі показники недовіри до медіаінформації пояснюють недостатнім розвитком довіри до себе, некритичністю до будь-якої інформації. В освітньому процесі отримані результати допоможуть акцентувати увагу на профілактиці у студентів недовіри до себе і некритичності до інформації.

Варто забезпечити учням і студентам психолого-педагогічні умови для розвитку мотивації до критичного мислення, до яких можна віднести: налаштованість педагогів і викладачів на аналіз та розвиток критичності мислення учнівської молоді; опрацювання відповідних літературних джерел для розуміння суті поняття «критичне мислення», його проявів у повсякденності, особливої важливості навичок критичного мислення в складних обставинах життя; проведення занять, тренінгів, семінарів, лекцій з розвитку мотивації до застосування критичного мислення. До критеріїв успішності процесу розвитку критичного мислення можна віднести: бажання і готовність критично мислити, практичне застосування цього типу мислення у життєвих ситуаціях, зокрема у ситуаціях комунікації, де відбувається взаємообмін думками, оцінками, цінностями.

Відповідно різним рівням освіти можна запланувати і провести низку заходів, де б учні і студенти могли вчитися і проявляти свою здатність до

критичного мислення (взаємини між собою, сприйняття тієї або іншої медіаінформації та реагування на неї, епізоди творчої роботи над розвитком себе як особистості і як свідомого споживача медіапродукту), створювати проблемні ситуації під час навчання, вводити колективні та індивідуальні заняття з розвитку критичного мислення молоді.

Список використаних джерел

1. Яценко Т.О. Читацька компетентність учнів як ключове поняття сучасної шкільної освіти, 2019. URL:<https://lib.iitta.gov.ua/718491/>
2. Лозова О.М., Коркос Я.О. Критичне мислення студентів та переконання, характерні для епохи постправди. *Věda a perspektivy*. № 1(32). 2024, С.142-150. DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-1\(32\)-142-150](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-1(32)-142-150)
3. Гурлева Т. Я– свідомий читач: як убезпечити себе від маніпулятивного впливу через медіатекст. Порадник для читача. Вид-во «Каравела», Київ, 2023. 88 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/735186/>

СУЧАСНЕ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ОСВІТНІ МАТЕРІАЛИ: ПСИХОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ

Гурова О. В. (ORCID: 0000-0002-4258-6666)

У доповіді розкривається суть і переваги екологічного ресурсного створення освітніх матеріалів, в тому числі підручника, з психологічної точки зору, в контексті сучасного інформаційно-комунікативного середовища.

Ключові слова: Нова українська школа (НУШ), розвиток, врахування особливостей вікового та індивідуального розвитку, освітні матеріали, освітні матеріали як засіб розвитку і мотивації, пізнавальна діяльність учнів, психологічні інновації побудови навчальних матеріалів, психологічний аналіз підручника, сучасне інформаційно-комунікативне середовище, ресурс, контент-аналіз, екологія створення сучасного підручника.